

ZÁVĚR

Moje obecné závěry se shodují s hodnocením Husovy eschatologie jako neapokalyptické, nechiliastické a spjaté s morálkou, s hodnocením, s nímž přišel již Amedeo Molnár a po něm Jana Nechutová díky studiu jiných děl. Nyní jsme tedy oprávněni vztahovat tento závěr ještě k větší části Husova díla než dříve a dovolím si tvrdit, že i přímo k jeho celku. To díky tomu, že jsem studiem prokázala těsnou souvislost Husovy eschatologie nejen s jeho moralistikou, ale i s dalšími okolnostmi, zejména s Husovou povahou a životním posláním kazatele. Ačkoli se u dalších neprobádaných děl některé okolnosti změnily, jmenované a pro Husovu eschatologii stěžejní okolnosti můžeme bez nadsázky chápat jako pro Husův život a dílo konstantní. A také se navíc všechny tyto souvislosti potvrdily v eschatologii, která vznikla v mezních situacích Husova života a která velmi dobře slouží jako doklad toho, co Hus myslel opravdu bez nadsázky a konkrétně.

Nakonec se ukázalo také to, že Husova eschatologie staví na podobných principech jako eschatologie dalších autorů české reformace a v některých ohledech i jako eschatologie Wyclifova a že se jednotliví autoři vzájemně (přímo i nepřímou) ovlivňují.

Díličí poznatky, které mne k těmto obecným závěrům dovedly, jsem se snažila oproti dosavadnímu bádání rozšířit nejen tím, že jsem se zaměřila na jiná díla a porovnávala jsem eschatologii v méně hektických a naopak v mezních situacích Husova života, ale že jsem se v souvislosti s tím snažila hledat vazby ve všech možných oblastech, které se Husa týkaly. Hledala jsem ty nejdůležitější příčiny jeho eschatologie, její hlavní význam pro Husa a nejvýraznější roli v Husově díle, proto jsem se snažila alespoň zčásti postihnout i hledisko psychologické. V některých dílčích závěrech jsem se shodla s předchozími badateli, v jiných však nikoli. Nyní již nemá význam tyto závěry opakovat. Zbývá jen připomenout poslední obecný znak

Husovy eschatologie – celkový optimismus, a shrnout, v čem tento její optimismus spočívá, co je v ní tím spásonosným a obecně v čem může být její odkaz. Hus totiž nevytvářel svoji eschatologii kvůli dnešním badatelům, ale protože chtěl pomoci obyčejným lidem k největšímu štěstí, na které měli nárok.

Na to nejdůležitější, zda Hus skutečně ke spáse přispěl, či nikoli, samozřejmě neumím odpovědět. Hus se však nepochybně domníval, že ke spáse lidí může zásadně přispět, a to sám jako kazatel, jemuž jsou do péče svěřeni obyčejní lidé, a snad ještě více jako kazatel napravující také svoje kolegy duchovní, kteří mají dohromady na starosti daleko více duší. Stejně zřejmé je i to, že se Hus plně řídil v tom, co říkal i dělal, zásadami, které si v rámci své eschatologie předsevzal. „Fili, in omnibus operibus tuis memorare novissima et in eternum non peccabis“ (Sir 7, 40) je myšlenka, která nejen že vystihuje Husův přístup ke kazatelství, ale provázela Husa i v jeho osobním životě, sám se jí řídil.

Tím spásonosným na Husově eschatologii má být výzva k dobrému pozemskému životu (samozřejmě za spolupůsobení Boží milosti) a k zodpovědnosti a také skutečnost, že sama eschatologie nabízí prostředky, jak lidi motivovat. Hus chtěl v kázáních a listech pomoci především spáse kolektivu. I když se potom v listech začaly v jeho eschatologii objevovat velmi výrazné individuální prvky, tuto Husovu tendenci nijak nenarušily, naopak v Husově pojetí kolektivní eschatologii doplnily a posílily. Tyto individuální prvky jsou velmi specifické. Hus se nesoustředil na jednotlivé osudy lidí, ale na svůj vlastní osud, a více až tehdy, když se ocitl v mezních situacích. V nich se ukázala podstatná věc – že to, co celou dobu hlásal v kázáních, myslí opravdu konkrétně a dokáže toho využít i k motivaci a útěše sebe samotného. Že i v očekávání jeho vlastní smrti zaznívají eschatologické výroky ve stejném smyslu jako v méně osobních kázáních, jen jsou spojeny s daleko konkrétnější, vážnější a více osobní situací, než by si kdy Hus dokázal představit. A nakonec že v těch nejkrušnějších chvílích Hus nepřestává myslet pozitivně, neztrácí víru, naději a lásku ke Kristu a stejně pozitivně hovoří i k ostatním. Jestliže jsem v úvodní části této práce řekla, že mne zajímá eschatologie jakožto nauka, je na závěr třeba také shrnout to, co rovněž zřetelně plyne z již řečeného. Husovy výroky o posledních věcech, ačkoli nejsou předem přesně plánovaným systematickým učením, naukou jsou, tvoří kompaktní celek, avšak nikoli ve smyslu nějaké teorie. Jsou naukou pro duchovní i laiky, jsou naukou pro život.

Pozornost si jistě zaslouží Husova rétorika, jeho působivý přednes nebo jedno duchost výkladu. Ovšem všechny tyto prostředky, jak ovlivnit posluchače nebo čtenáře, nedosahují zdaleka takové účinnosti samy o sobě jako ve spojení s kazatelovými činy, a je to právě tento moment, v němž Husova eschatologie a Hus sám vynikají, a to i přesto, že Husovo učení o posledních věcech nebylo z hlediska konzistentnosti myšlenek bez nedostatků. Snad to byla z velké části náhoda, která Husa k tragickému konci nasměrovala, snad jeho smrt nebyla ani nezbytná, nicméně zajistila Husovi, že se o jeho úsilí hovoří dodnes a že i kdyby to byla v mnoha

ohledech eschatologie tradiční, v tomto ohledu a za těchto okolností o tradici hovořit nemůžeme. Sám Hus jako vzor kazatele na konci věků dokáže svým jednáním přesvědčit obyčejné lidi daleko lépe než kdejaká kazatelova výhrůžka, ačkoli to nemusí platit i na duchovní. Husova eschatologie, která je závislá i na Husově tragickém životním osudu a která je spjata s negativní kritikou a hrozbami, je stále eschatologií vyznívající pozitivně, a to tím více, čím více se Hus dostává do mezních životních situací a čím více má tak možnost svoje eschatologické názory a naděje potvrdit vlastními činy. Jeho eschatologie je tématem každodenního života, které pro pochopení tehdejšími posluchači nepotřebovalo precizní kategorie, pouze lidskou snahu hledat v něm poučení pro spásu a přes veškerou ostrou kritiku také velmi silnou naději a křesťanskou radost.

